МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра фізичної культури та спорту

ЗАТВЕРДЖЕНО
Ректор із науково-педагогічної
роботи
Сергій СЛОБОДЯН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

БІОЛОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ

BIOLOGICAL ANTHROPOLOGY

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

тип дисципліни вибіркова

мова викладання українська

Миколаїв – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «***Біологічна антропологія***» скерована на підготовку фахівців усіх галузей знань усіх спеціальностей.

«15» вересня 2025 р. 16 с.

Розробник: *Цвях Ольга Олександрівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної культури та спорту.*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Біологічна антропологія» розглянуто на засіданні кафедри фізичної культури та спорту*
Протокол № 4 від «1» жовтня 2025 р.

Завідувач кафедри *Віталій Лелека*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Біологічна антропологія» розглянуто Науково-методичною комісією Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського*
Протокол № 1 від «14» жовтня 2025 р.

Голова *Людмила Хрящевська*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Біологічна антропологія» погоджено з навчальним відділом*

Начальник відділу *Андрій Лабарткава*

Робочу програму навчальної дисципліни *«Біологічна антропологія» затверджено Навчально-методичною радою НУК*
Протокол № 8 від «29» жовтня 2025 р.

Голова НМР НУК *Сергій Слободян*

© НУК, 2025
© Цвях О.О., 2025

ЗМІСТ

Вступ *4*
1. Опис навчальної дисципліни *5*
2. Мета вивчення навчальної дисципліни *6*
3. Передумови для вивчення дисципліни *6*
4. Очікувані результати навчання *6*
5. Програма навчальної дисципліни *7*
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування *12*
7. Форми поточного та підсумкового контролю *12*
8. Критерії оцінювання результатів навчання *13*
9. Засоби навчання, Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна; *16*
10. Рекомендовані джерела інформації *16*

ВСТУП

Анотація

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня. Є вибірковою компонентою загальної та професійної підготовки. Загальна кількість годин та кредитів становить 150 годин 5 кредитів ECTS.

Програма навчальної дисципліни «БІОЛОГІЧНА АНТРОПОЛОГІЯ» складена відповідно до освітньо-професійних програм Середня освіта (За предметними сеціальностями) та Психологія.

Мета навчальної дисципліни - вивчення характеристик виду Людина розумна, еволюція виду, антропогенез, генетичні аспекти антропогенезу фізичні варіації виду та адаптації виду до сучасних умов існування, мінливість морфо-фізіологічних ознак серед населення Землі, основні принципи расових класифікацій, їх походження

Студенти опановують особливості методів та методик антропологічних досліджень. Студенти опановують сучасні методи експериментальних досліджень: антропометрія, краніометрія, остеометрія, соматометрія, соматоскопія; набувають умінь та навичок аналізувати отримані результати.

Завдання дисципліни з'ясувати відповіді на такі питання:

- Яке місце Людини розумної в природі? Як ми пов'язані з іншими організмами? Що робить нас унікальними?
- Які наші витоки? Що вплинуло на нашу еволюцію?
- Як і коли ми переїхали/мігрували по всьому світу?
- Чим люди в усьому світі сьогодні відрізняються і схожі один на одного? Що впливає на ці моделі варіації? Які закономірності нашої недавньої еволюції і як ми продовжуємо розвиватися?

Ключові слова: Homo sapiens, антропометрія, краніометрія, остеометрія, соматометрія, соматоскопія, антропогенез, еволюція, раси

Abstract

of the discipline **" *BIOLOGICAL ANTHROPOLOGY*"**

for applicants for higher education of the first (bachelor's) level. It is a selective component of general and professional training. The total number of hours and credits is 150 hours 5 ECTS credits.

The program of the academic discipline "BIOLOGICAL ANTHROPOLOGY" is compiled in accordance with the educational and professional programs Secondary Education (By subject specialization) and Psychology.

The purpose of the academic discipline is to study the characteristics of the species Homo sapiens, the evolution of the species, anthropogenesis, genetic aspects of anthropogenesis, physical variations of the species and adaptations of the species to modern conditions of existence, variability of morpho-physiological features among the population of the Earth, the basic principles of racial classifications, their origin.

Students master the features of methods and techniques of anthropological research. Students master modern methods of experimental research: anthropometry, craniometry, osteometry, somatometry, somatoscopy; acquire skills and abilities to analyze the results obtained.

The task of the discipline is to find out the answers to the following questions:

– What is the place of Homo sapiens in nature? How are we related to other organisms? What makes us unique?

– What are our origins? What influenced our evolution?

– How and when did we move/migrate around the world?

– How are people around the world today different and similar to each other? What influences these patterns of variation? What are the patterns of our recent evolution and how do we continue to develop?

Keywords: Homo sapiens, anthropometry, craniometry, osteometry, somatometry, somatoscopy, anthropogenesis, evolution, races

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="3">Усі галузі знань</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 5</td><td>2-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td rowspan="8">Електронний адрес РПНД на сайті Університету

Індивідуальне науково-дослідне завдання
–

Загальна кількість годин – 150</td><td rowspan="8">Усі спеціальності</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>3-й</td><td>3-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекцій</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>30 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td><td>0 год.</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4;

самостійної роботи студента – 6</td><td rowspan="6">Освітній рівень:
перший (бакалаврський)</td><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>90 год.</td><td>138 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальні завдання: 0 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
<tr><td colspan="2">Форма контролю: письмова</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни вивчення характеристик виду Людина розумна, еволюція виду, антропогенез, генетичні аспекти антропогенезу фізичні варіації виду та адаптації виду до сучасних умов існування, мінливість морфо-фізіологічних ознак серед населення Землі, основні принципи расових класифікацій, їх походження

Студенти опановують особливості методів та методик антропологічних досліджень. Студенти опановують сучасні методи експериментальних досліджень: антропометрія, краніометрія, остеометрія, соматометрія, соматоскопія; набувають умінь та навичок аналізувати отримані результати.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення дисципліни немає.

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких результатів навчання:
Використовувати міжпредметні зв'язки, інтеграцію змісту різних освітніх галузей.
Застосовувати методики і технології розвитку критичного мислення в учнів
Володіти методиками формування та розвитку ціннісних ставлень в учнів.
Розуміти закономірності і принципи формування гармонійно розвиненої особистості учня, зокрема фізичного, психічного, соціального та емоційного компонентів, підвищення функціональних можливостей організму, розвитку фізичних якостей, вдосконалення рухових умінь і навичок у різних видах фізичної активності.
Застосовувати засоби контролю і корекції морфо-функціонального стану, фізичної підготовленості, рівня здоров'я, а також техніко-тактичної підготовленості до виконання ігрових дій фізичних вправ.
Уміти формувати в учнів стійку мотивацію до занять фізичною культурою, здорового способу життя, підтримання належного рівня фізичної активності через розвиток грамотності у фізичній культурі.
Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
Здатність цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.
Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та уміння, спільні для всіх компетентностей.
Здатність враховувати в освітньому процесі вікові та індивідуальні особливості учнів для формування мотивації учнів та організації їхньої пізнавальної діяльності, розвитку позитивної самооцінки, я-ідентичності.
Здатність використовувати інновації у професійній діяльності.

5. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1.
Історія розвитку антропології

Тема 1. Вступ. Історія розвитку науки. Основні розділи антропології та методи. Об'єкт та предмет антропології. Зв'язок з іншими науками. Основні розділи класичної антропології: антропогенез, морфологічна антропологія, етнічна антропологія.
Тема 2. Методи антропології: соматометрія, остеометрія, краніометрія, антропоскопія, варіаційна статистика, радіоізотопний аналіз.

Тема 3. Методика одонтологічних, дерматогліфічних, гематологічних розвідок. Генетика для антропології.

Кредит 2 Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика загону приматів. Антропогенез

Тема 4. Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини. Класична теорія дарвінізму або симіальна теорія антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу.
Тема 5. Систематичне положення людини у тваринному світі. Систематика представників загону приматів. Стрепсиринові та гаплоринові примати. Загальна характеристика і ознаки загону приматів.
Тема 6. Рушійна сила еволюції людини. Передумови олюднення. Ключові проблеми антропосоціогенезу.

Кредит 3 Генетичні аспекти антропогенезу

Тема 7. Роль генів, хромосом в антропогенезі.
Тема 8. Генетична генеалогія сучасного людства.
Тема 9. Молекулярна та судова антропологія.

Кредит 4. Раси та їх походження

Тема 10. Раси як надпопуляційне утворення. Класифікація рас.
Тема 11. Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас. Основні чинники расоутворення.
Тема 12. Механізми та чинники расогенезу

Кредит 5. Конституціональні типи та біологічна адаптація людини.

Тема 13. Схеми нормальних конституцій. Вплив віку, статі та соціального стану й професії людини на конституцію тіла
Тема 14. Зв'язок статури з фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.
Тема 15. Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр	лаб	с.р.		лек	пр	лаб	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
Кредит 1. Історія розвитку харчування.										
Тема 1. Вступ. Історія розвитку науки. Основні розділи антропології та методи. Об'єкт та предмет антропології. Зв'язок з іншими науками. Основні розділи класичної антропології: антропогенез, морфологічна антропологія, етнічна антропологія.	10	2	2		6	10				
Тема 2. Методи антропології: соматометрія, остеометрія, краніометрія, антропоскопія, варіаційна статистика, радіоізотопний аналіз.	10	2	2		6	10				
Тема 3. Методика одонтологічних, дерматогліфічних, гематологічних розвідок. Генетика для антропології.	10	2	2		6	10				
Усього годин	**30**	**6**	**6**		**18**	**30**				
Кредит 2 Систематичне положення людини у тваринному світі та загальна характеристика загону приматів. Антропогенез										
Тема 4. Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини. Класична теорія дарвінізму або симіальна теорія антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу.	10	2	2		6	10				
Тема 5. Систематичне положення людини у тваринному світі. Систематика представників загону приматів. Стрепсиринові та гаплоринові примати. Загальна характеристика і ознаки загону приматів.	10	2	2		6	10				
Тема 6. Рушійна сила еволюції людини. Передумови олюднення. Ключові проблеми антропосоціогенезу.	10	2	2		6	10				
Усього годин	**30**	**6**	**6**		**18**	**30**				
Кредит 3 Генетичні аспекти антропогенезу										
Тема 7. Роль генів, хромосом в антропогенезі.	10	2	2		6	10				
Тема 8. Генетична генеалогія сучасного людства.	10	2	2		6	10				

Тема 9. Молекулярна та судова антропологія	10	2	2		6	10				
Усього годин	**30**	**6**	**6**		**18**	**30**				
Кредит 4. **Раси та їх походження**										
Тема 10. Раси як надпопуляційне утворення. Класифікація рас.	10	2	2		6	10				
Тема 11. Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас. Основні чинники расоутворення.	10	2	2		6	10				
Тема 12. Механізми та чинники расогенезу	10	2	2		6	10				
Усього годин	**30**	**6**	**6**		**18**	**30**				
Кредит 5. **Конституціональні типи та біологічна адаптація людини.**										
Тема 13. Схеми нормальних конституцій. Вплив віку, статі та соціального стану й професії людини на конституцію тіла	10	2	2		6	10				
Тема 14. Зв'язок статури з фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.	10	2	2		6	10				
Тема 15. Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.	10	2	2		6	10				
Усього годин	**30**	**6**	**6**		**18**	**30**				
Разом за курсом	**150**	**30**	**30**	**0**	**90**	**150**	**6**	**6**		**138**

Розподіл годин лекцій

№ з/п	Назва теми	Кіл-ть годин ДФН	Кіл-ть годин ЗФН
1.	**Тема 1. Вступ.** Історія розвитку науки. Основні розділи антропології та методи. Об'єкт та предмет антропології. Зв'язок з іншими науками. Основні розділи класичної антропології: антропогенез, морфологічна антропологія, етнічна антропологія.	2	
2.	**Тема 2.** Методи антропології: соматометрія, остеометрія, краніометрія, антропоскопія, варіаційна статистика, радіоізотопний аналіз.	2	
3.	**Тема 3.** Методика одонтологічних, дерматогліфічних, гематологічних розвідок. Генетика для антропології.	2	
4.	**Тема 4.** Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини. Класична теорія дарвінізму або симіальна теорія антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу.	2	
5.	**Тема 5.** Систематичне положення людини у тваринному світі. Систематика представників загону приматів. Стрепсиринові та гаплоринові примати. Загальна характеристика і ознаки загону приматів.	2	
6.	**Тема 6.** Рушійна сила еволюції людини. Передумови олюднення. Ключові проблеми антропосоціогенезу.	2	
7.	**Тема 7.** Роль генів, хромосом в антропогенезі.	2	
8.	**Тема 8**. Генетична генеалогія сучасного людства.	2	
9.	**Тема 9.** Молекулярна та судова антропологія.	2	
10.	**Тема 10.** Раси як надпопуляційне утворення. Класифікація рас.	2	
11.	**Тема 11.** Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас. Основні чинники расоутворення.	2	
12.	**Тема 12.** Механізми та чинники расогенезу	2	
13.	**Тема 13.** Схеми нормальних конституцій. Вплив віку, статі та соціального стану й професії людини на конституцію тіла	2	
14.	**Тема 14.** Зв'язок статури з фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.	2	
15.	**Тема 15.** Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.	2	
Разом:		**30**	**6**

Розподіл годин семінарських занять

№ з/п	Назва теми	К-ть год.
	Теми семінарських – не передбачено.	
Разом:		

Розподіл годин практичних занять

№ з/п	Назва теми	К-ть год. ДФН	К-ть год. ЗФН
1.	Практична робота 1. Історія розвитку науки. Основні розділи антропології та методи. Об'єкт та предмет антропології. Зв'язок з іншими науками. Основні розділи класичної антропології: антропогенез, морфологічна антропологія, етнічна антропологія.	2	2
2.	Практична робота 2 Методи антропології: соматометрія, остеометрія, краніометрія, антропоскопія, варіаційна статистика, радіоізотопний аналіз.	2	
3.	Практична робота 3. Методика одонтологічних, дерматогліфічних, гематологічних розвідок. Генетика для антропології.	2	
4.	Практична робота 4. Сучасні теорії та гіпотези еволюції людини. Класична теорія дарвінізму або симіальна теорія антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу.	2	1
5.	Практична робота 5. Систематичне положення людини у тваринному світі. Систематика представників загону приматів. Стрепсиринові та гаплоринові примати. Загальна характеристика і ознаки загону приматів.	2	
6.	Практична робота 6. Рушійна сила еволюції людини. Передумови олюднення. Ключові проблеми антропосоціогенезу.	2	
7.	Практична робота 7. Роль генів, хромосом в антропогенезі.	2	
8.	Практична робота 8. Генетична генеалогія сучасного людства.	2	2
9.	Практична робота 9. Молекулярна та судова антропологія.	2	
10.	Практична робота 10. Раси як надпопуляційне утворення. Класифікація рас.	2	
11.	Практична робота 11. Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас. Основні чинники расоутворення.	2	
12.	Практична робота 12. Механізми та чинники расогенезу	2	1
13.	Практична робота 13. Схеми нормальних конституцій. Вплив віку, статі та соціального стану й професії людини на конституцію тіла	2	
14.	Практична робота 14. Зв'язок статури з фізіологічними функціями, хворобами і поведінкою.	2	
15.	Практична робота 15. Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.	2	
Разом:		30	6

Розподіл годин самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кіл-ть Годин ДФН	Кіл-ть Годин ЗФН
1.	Етнічна антропологія.	18	28
2.	Рушійна сила еволюції людини. Передумови олюднення	18	28
3.	Судова антропологія	18	27
4.	Морфологічна характеристика «великих рас». Докази монофілетичного походження людських рас.	18	27
5.	Адаптація людини в різних екологічних зонах. Адаптивні типи.	18	28
Разом:		**90**	**138**

6. Методи навчання. Засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування

Методи навчання:

1) на лекційних заняттях:
   - лекція;
   - пояснення;
   - дискусія;
   - диспут;
   - ілюстрування;
   - демонстрація;
   - відеометод;
   - майстер-клас

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- усні відповіді;
- письмові відповіді;
- робота з альбомом;
- проєктні (самостійні) роботи;
- контрольна робота;
- реферати.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

•

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу містить оцінки з поточного контролю та оцінки підсумкового контролю. В кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок, де студент може набрати від 60 балів до 100 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру. Семестровий підсумковий контроль з дисципліни проводиться відповідно до навчального плану у

вигляді семестрового екзамену або заліку в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеному робочою програмою навчальної дисципліни: екзамен проводиться у формі тестування.

Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок (усна відповідь, проектні (самостійні роботи), реферат, контрольна робота (максимально 85 балів) й оцінки за контрольну роботу (максимально 15 балів).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних і проєктних самостійних робіт, а також презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки лише досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній із позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

8. Критерії оцінювання результатів навчання

Усні відповіді на заняттях	**Критерії оцінювання**
20-16	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, містить аргументовані висновки з доречним ілюстративним матеріалом, може підкріплюватися коректними цитуваннями думок / поглядів учених.
15-11	Відповідь в цілому правильна, доволі повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.
10-5	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована з використанням неправильної / некоректної термінології.
4-3	Відповідь частково правильна, містить неточності, проте не містить жодних аргументів та ілюстративного матеріалу.
2-1	Студент не дає відповіді чи його відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 300 балів (15 відповідей по 20 балів ДФН, 4 відповіді по 10 бали ЗФН).

Самостійна (проєктна) робота	**Критерії оцінювання**
10-9	Студент правильно виконує завдання в установлений термін, презентує аналітику різних наукових джерел, підбирає доречний ілюстративний матеріал, здійснює коректні та доцільні цитування, а також грамотно проводить експеримент і на високому рівні здійснює обробку його результатів.
8-7	Студент правильно виконує завдання в установлений термін, презентує аналітику різних наукових джерел, допускається незначних помилок у добірці ілюстративного матеріалу, здійснює коректні та доцільні цитування, в експериментальних роботах містяться незначні недоліки в обробці їхніх результатів.
6-5	Студент виконує роботу з порушенням установленого часу для цього виду роботи; дає в цілому правильну відповідь, але поверхнево чи з

	певними неточностями, подає недоцільні цитування та недоречні ілюстрації, а також виконує експериментальні роботи не на різнотипних мовленнєвих матеріалах та з недостатньою кількістю респондентів.
4-3	Студент виконує роботу з порушенням установленого часу для цього виду роботи; дає в цілому правильну відповідь, але не презентує аналітику різних наукових джерел, не підбирає доречний ілюстративний матеріал, не наводить коректні та доцільні цитування, проводить експерименти, проте не презентує обробку його результатів та не демонструє вміння робити висновки.
2-1	Студент виконує роботу з методичної допомоги викладача на кожному етапі проведення експериментів.
0	Студент не виконує роботи.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 50 балів (5 робіт по 10 балів ДФН, ЗФН).

Реферат	**Критерії оцінювання**
10	Реферат має обсяг 15 або більше друкованих (рукописних) сторінок; проблема, яка в ньому розглядається, викладена повно, послідовно, логічно; список використаної наукової літератури нараховує 5-6 джерел, відповідає сучасним правилам оформлення бібліографії.
7	Реферат має обсяг 10 сторінок; тема реферату викладена досить повно, але є певні недоліки у логіці викладу; бібліографічний список нараховує 4-5 джерел, відповідає сучасним правилам, але містить певні помилки.
5	Обсяг реферату є недостатнім для викладення обраної проблеми, і тому проблема розглядається поверхово; у бібліографічному списку менше чотирьох наукових джерел і є помилки.
0	Тема реферату нерозкрита, у бібліографічному списку менше 2 наукових джерел, і він подається не за сучасними правилами.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 15 балів (1 реферат по 15 балів ДФН, ЗФН).

Контрольна робота	**Критерії оцінювання**
ДФН 30 ЗФН 30	Робота виконана без змістових помилок (завдання I, II та III рівнів складності), містить точні відповіді на питання теоретичного характеру, правильно ідентифікує технологію і правильно виявляє брехню в тексті. Бал знижується в разі наявності орфографічних та пунктуаційних помилок.
ДФН 20-15 ЗФН 20-15	Робота представлена з повними та правильними відповідями всіх рівнів складності, студент правильно ідентифікує технологію профайлінгу і правильно структурує хід виявлення брехні в тексті, проте допускається помилок шляхом упущення кількох відповідних маркерів. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
ДФН 14-10 ЗФН 14-10	Робота виконана з огріхами в описі технології профайлінгу, проте безпомилково виконано завдання I та II рівнів складності. В такій роботі завдання щодо детекції брехні в тексті виконано неправильно. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних

	помилок.
ДФН 9-3 ЗФН 9-3	Робота виконана з неточностями у формулюванні дефініцій термінів (II рівень складності) та значними огріхами в описі технології профайлінгу (III рівень складності). Завдання щодо детекції брехні тексті виконано неправильно або не виконано взагалі. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
ДФН 3–1 ЗФН 3-1	Робота містить значну кількість помилок у завданнях усіх рівнів складності або незначну кількість помилок у завданнях I та II рівнів складності та відсутності виконання завдань III рівня. Бал знижується в разі наявності орфографічних і пунктуаційних помилок.
0	Робота не виконувалася.
	Максимальна оцінка студента за цей компонент програми 30 балів (для ДФН, 30 балів для ЗФН)

•

Форма контролю	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Відповіді на практичних заняттях	15×5 балів=75 балів	3×20 балів=60 балів
Поточний модульний контроль	25 балів	40 балів
Всього	100	100

9. Засоби навчання

Макети і муляжі
Лабораторне обладнання (матеріали та препарати тощо);
Програмне забезпечення (для підтримки дистанційного навчання, Інтернет-опитування, віртуальні лабораторії)

- Наочним матеріалом для лекційних занять послужать передусім мультимедійні засоби (комп'ютерні презентації); відеоматеріали.
- На практичних заняттях прислужиться бібліотечних фонд Університету та електронні репозитарії світу.

Під час виконання завдань самостійної роботи доцільним стане використання бібліотечного фонду та енциклопедій, словників, довідників, анатомічних атласів.

10. Рекомендовані джерела інформації

1. Антропологія: навчальний посібник / О.В. Поправко. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім.Богдана Хмельницького. 2016. – 285 с.
2. Цвях О.О. Лекції з анатомії та основ морфології Режим доступу: http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=413
3. Бартелінк Е.Дж., Кілгор П., Дурмайн Р., Чіочон Р. INTRODUCTION TO PHYSICAL ANTHROPOLOGY, 2017, - 592 с.
4. Гайда С.П. Анатомія і фізіологія людини . – К.: Вища школа, 1980. - 216 с.
5. Коляденко Г.І. Анатомія людини. – К.: Либідь, 2001. 380 с.
6. Кравчук С.Ю Анатомія людини. – Чернівці, 2007. – 600с.
7. Сегеда С. Антропологія: навчальний посібник. – К.: Либідь, 2001. – 336 с.
8. Черно В.С., Хилько Ю.К, Вовк О.Ю. Анатомія людини: навч.посібник: у 3-х част. – Миколаїв: Іліон, 2018. – 280 с (Ч.1)
9. Неттер Ф. Атлас анатомії людини/ під ред. Ю.Б. Чайковського/ наук. пер. з англ. к.м.н. Цегельського А.А. – Львів: Наутілус, 2004. – 592 с.

Додаткова література

1. Сауляк-Савицька М.М. Анатомия людини. – К.: Радянська школа, 1966.
2. Хоменко Б.Г. Анатомія людини. Практикум. – К.: Вища школа, 1991.184 с.
3. Юваль Ной Харарі Sapiens: Краткая история человечества, 2011. –

Розробник програми _____ Ольга ЦВЯХ